

autumnaum. Alexandrino palma, qui decerptus asservatur. Mirumque postquam defecere cuncti flores, madefactis aqua reviscitur, et hibernas coronas facit. » Verum Clomens Alexandrinus, lib. II, cap. VIII, docet plenum amarantum in cœlo duntaxat reperiri: « Pulchra, inquit, amarantifera corona illi reposita est, qui recte se gesserit: hunc florem terra ferre non potest, cœlum solummodo eum ferre potest. » Juxta quod sensus B. Petri erit, *g. d.* In cœlo tandem amarantifera coronam assequi licebit: nec enim tellus florem aliquem immarcescibilem parit. Sanctorum ergo hæreditas et corona erit amarantina et immarcescibilis, quia non tantum quoad substantiam erit incorruptibilis, sed et quoad qualitatem, speciem et voluptatem, semper in eodem flore, vigore et decore permanebit. Secus est in marmoribus et gemmis, que licet sint incorruptibiles, politæ tamen tantum ad tempus vigent et splendent; nam cum tempore splendorem illum et speciem decerpunt, fuscantur et quasi senescunt. Ex adverso in cœlis Sanctorum gloria et felicitas semper erit recens, semper florens, semper virens: unde post centum annorum millia tam suavis, tam jucunda erit, tamque mentem Beatorum delectabit, quam oblectabat primo die, quo illum perciperunt. Cujus rei causa est, quod hæc gloria et delectatio quaquaversum sit constans, immutabilis, sui semper similis, immarcescibilis et infinita, quasi mare quoddam gaudiorum. Hoc est quod de eam canit S. Augustinus in *Medit.*:

Hærens horrens, ætas torrens illi nunquam sevitit.
Flos perpetuus rosarum ver ægit perpetuum.
Candens lilia, rubescit crocus, sudat balsamum;
Virent prata, vernant sata, rivi mellis infundunt,
Pigmentorum spirant odor, liquor et aromatum,
Poculentæ poma floridorum non lapsura nemorum.

Secus est in gaudiis terrenis, que omnia licet maxima videantur, longo tamen usu fastidiunt et nauseam pariunt, imo quo magis gustantur, eo minus sapiunt: in his ergo sapere parit desipere, ut notat S. Gregorius, homil. 36 in *Evangel.* Hoc est quod ait Sapiens, *Ecclesi.* XXV, 29: « Qui edunt me, adhuc esuriunt, et qui bibunt me, adhuc sitiunt. » Et S. Petrus, cap. II, 12: « In quem desiderant angeli prospicere. »

Beati ergo visione Dei ita satiantur, ut tamen æque semper ad eam anhelent, eumque jugiter intueri desiderant. In nullo ergo minuitur eorum felicitas, sive quoad rem possessam, sive quoad ejus speciem et pulchritudinem, sive quoad ejus sensum, gustum et voluptatem; tanto enim sui sensu, gustu et voluptate afficit Beatos post mille annos, atque afficit primo die. Immarcescibilis ergo est. *Primo*, quia ætate non senescit. *Secundo*, quia tempore non deflorescit. *Tertio*, quia specie non flaccescit. *Quarto*, quia sapore non marcescit. *Quinto*, quia maturitate non putrescit. *Sexto*, quia rugositate non decrescit. *Septimo*, quia æsti-

matione non vilesceat. Ex adverso omnis hujus vite voluptas, ait Seneca, lib. *De Vita beata*, VI, « tunc cum maxime delectat, extinguitur, nec multum loci habet: itaque cito implet, et hædus est, et post primum impetum marcescit: nec id tantum certum est, cujus in motu natura est: ut non potest quidem ulla esse substantia, quod venit transitive, celerissime in ipso usu sui perituro: eo enim pervenit, ubi desinit; et dum incipit, spectat ad finem. »

CONSERVATAM IN CŒLIS IN VOBIS. — εἰς ὑμᾶς, id est, in vos, id est, vobis. Unde Syrus, *quæ parata est vobis*. S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, « que servatur in cœlis in vobis, id est vobis. » Hinc Paulus ait eam « absconditam in Deo, » *Coloss.* cap. III, vers. 3. Hinc et Christus electis dicit in die judicii: « Venite, benedicti Patris mei, posside paratum vobis regnum a constitutione mundi, » *Matth.* cap. XXV, 34. Hæc ergo hæreditas nobis quasi filiis a Deo certo paratur et servatur, ut de ea dubitare non debeamus, si tamen ejus filiationem, gratiam et amicitiam constanter usque ad mortem retineamus; idque significari putat Glossa voce *conservatam*, quasi ea significetur cooperatio nostra, nostrique liberi arbitrii. Verum minus recto: nam græce est *τηρησόμενα*, id est *servatam*.

Nota: Hæreditatem cœlestem explicat S. Petrus per quatuor prædicamenta, Substantiam, Qualitatem, Quando et Ubi, sive temporis et loci. Substantia enim ait eam esse incorruptibilem, qualitate incontinentiam, tempore immarcescibilem, situ et loco cœlestem: in cœlis enim eam nobis asservari. Porro inter hæc quatuor est apta connexio et ordo: nam ex primo cœtera ordine consequuntur. Quia enim hæreditas est *ἀφθάρτος*, id est *incorruptibilis*, natura sua, hinc qualitate est *ἀβύβητος*, id est *incontaminata*: que cum per essentiam sunt incorruptibilia, illa pariter sunt immixta, incomposita; ideoque pura, simplicia et incontaminata, ut Deus, cœlum, angeli, anima rationalis; que vero sunt corruptibilia, eadem pariter sunt mixta, composita, ideoque impura et contaminata, uti sunt omnia corpora ex elementis confata. Rursum, quia hæc hæreditas est *ἀβύβητος* et incontaminata, idcirco est *ἀκατάρατος* et immarcescibilis: que enim marcescunt, aliquid in se labis, fæcis, sordis et impuritatis habent, quod dum sensim egerunt et quasi evomunt, marcoris est causa; que vero plane sunt pura, hæc nihil in se habent, quod marcorem egerere aut ebullire possit. Denique quia ipsa est *ἀβύβητος* et immarcescibilis, ideo et *ἀκατάρατος*, id est, *carpers terræ et vestestis*: terra enim et terrena, quia fœculenta, marcescunt; cœlum vero, quia purum et nitidum, est immarcescibile, ac consequenter talia pariter sunt cœlestia omnia.

Merito ergo S. Augustinus, sermone 2 *De omnibus Sanctis*: « Tanta, ait, est pulchritudo justitiæ, tanta jucunditas lucis æternæ, hoc est, incommu-

tabilis veritatis atque sapientiæ, ut, etiamsi non liceret in ea amplius manere quam unius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni hujus vite pleni deliciis et circumfluentia temporalium bonorum, recte meritoque contemnerentur. » Vere enim dixit Psaltes: « Quoniam melior est dies una in atris tuis super millia, » *Psal.* LXXXII, 41. At vero jam non uno die, sed millenis, imo infinitis, adeoque in æternum, in ea manebimus ejusque deliciis perfruemur. Quam ergo illa ambienda, cœteraque omnia despicienda sunt! Quam ad illam anhelandum, dicendumque cum nostro S. Ignatio: « Quomodo sordet mihi terra, cum cœlum aspicio! »

S. QUI IN VIRTUTE DEI (græco *ἰσχυῶν*, id est potentia, robore) CUSTODIMINI PER FIDEM IN SALUTEM. — Sensus est, *g. d.* Quibusnam Deus optim. max. hæreditatem illam immarcescibilem conservat? vobis, quos quasi filios, velut pater non tantum genuit, sed et robusta potentique manu contra omnes infidelium, dæmonis, mundi et carnis insultus custodit, educat, ducitque per fidem ad salutem æternam, que est hæreditas illa immarcescibilis. Unde pro *custodimini* græce est *ἐπιτηδεύετε*, que vox proprie ad castrenses excubias, et arcium urbiumque custodias pertinet: has enim suis præstat Deus, uti præstitit Ezechias et Hierosolymæ obsessæ a Sennacherib, juxta promissum Isaiæ, cap. XXXVIII, vers. 6: « De manu regis Assyriorum quam te et civitatem istam, et protegam eam. » Et Zachariæ, II, 5: « Ego ero ei (Hierosolymæ), ait Dominus, murus ignis in circuitu, et in gloria ejus in medio ejus. » Et *Psal.* XXVI, 1: « Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Dominus protector vite mee, a quo trepidatio? Si consurgant adversum me castra, non timebit cor meum. » Et *Psal.* XXXIII: « Immittet angelus Domini in circuitu fimentium eum, et eripiet eos. » *Immittet*, scilicet se et suum presidium, suas acies et castra, suas angelorum sibi subditorum legiones, sua tela et fulmina. Unde Hebraice est *חונה*, id est *castrametabitur*; S. Hieronymus, *circumdat*; Chaldaus, *immoratur*. Ubi recte notat S. Basilus angelum ob magnitudinem comparari integro exercitui, ob robur et fortitudinem muro, qui in circuitu nos tuelat et protegit. Talia fœre castra angelorum tutelarium Jacobi patriarchæ, qui proinde locum ubi illa sibi apparuerunt, vocavit *Mahanaim*, id est *gemma castra*, *Gen.* XXXII, 2. Talis fuit « mons planus equorum et currum igneorum in circuitu Elisæi, » angelorum utique, ut Elisæum contra Syrorum acies defendere, IV *Reg.* VI, 47. Similes excubias et custodias Deus benignissimus cæteris suis fidelibus et sanctis exhibet, ut merito de his cecinerit Psaltes: « Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur, » *Psal.* XXXIII, 21. Unde et eisdem sibi precat: « A resistentibus dextera tue, ait, custodi me ut pupillam oculi, » *Psal.* XVI, 8. Custodit ergo suos

Deus tum per se, tum per suos ang. los. Unde discimus neminem sibi suæque custodiæ debere confidere, sed eam tribuere Deo. Ipse enim est custos Ecclesiæ et gregis sui. « Nisi enim Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam, » *Psal.* CXXVI, 1. Hoc est quod ait Dominus per Isaiam, XLIII, 2: « Si transieris per aquas, tecum ero, et flumina non operient te; cum ambulaveris in igne, non combureris, et flamma non ardebit in te. » Et *Psal.* XC: « Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incurso et demerito meridiano. » Et mox: « Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum. »

PER FIDEM. — Fides ergo est fidelium custodia; fides, inquam, non nuda et mortua, sed viva et gratia ac charitate animata, ut dixi *Jacobi* II, 14. Unde S. Chrysostomus et Beda per fidem accipiunt Christianam religionem, Christique gratiam, que nos justificat. Fides ergo et gratia est instrumentum, et quasi custodia militaris, qua Deus fideles custodit, tum ne in pristinum gentilismum et errores relabatur; tum ut tentationibus carnis et diaboli resistant; tum ut persecutiones pro Christo et veritate fortiter sustineant; tum ut Christiana et heroica fidei et virtutum opera edant, qualia recenset Paulus a prisicis fidei heroibus patratâ, *Hebr.* XI. Fides enim qua quis credit se, si Deo serviat, pro eoque labore et patiatu, ab eo æternis maximisque præmiis donandum, excitat fidelem ad omnia audendum et tolerandum. Fideles ergo per fidem resistunt diabolo, I *Petri* V, 9; ejusque ignea tela extinguntur scuto fidei, *Ephes.* cap. VI, vers. 16. Unde: « Hæc est victoria que vincit mundum, fides nostra, » ait S. Joannes, I *epist.* V, 4. Quo simul monet novellos fideles ut fidem gratiamque Christi nuper receptam, integram et illibatam constanter teneant, in eaque perseverent, si hos fidei fructus, si Dei opem et salutem, et cœlestem hereditatem assequi cupiant. Ita Cœcumenius; Christus enim fideles in fide sua constantes protegit e cœlo, uti pro eisdem oravit vivens in terra: « Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi ut sint unum sicut et nos. » Et mox: « Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo: quos dedisti mihi, custodivi, et nemo ex eis perit, nisi filius perditionis, » *Joan.* XVII, 11.

IN SALUTEM. — Salus est æterna vita et gloria Beatorum; vox in significatione finem, fructum et premium fidei, quasi dicat: Fides tendit et ducit ad salutem, salusque est fidei terminus, fructus et premium. Fides enim et gratia est salus inchoata, gloria vero est salus consummata.

PARATAM REVELARI (quæ parata est ut reveletur); ita Pagninus) IN TEMPORE NOVISSIMO. — Salus hæc animæ ejusque fidelis plene expiatiæ statim a morte revelatur, secreto in judicio particulari; sed in tempore novissimo, puta in die judicii,

publice coram toto mundo revelabitur, non solum in anima, sed et in corpore ejusque beati: tunc enim corpus cum animaresurget ad gloriam immortalam. Nimirum hæc salus est hereditas incorruptibilis, incontaminata et immarecibilis, ad quam Deus Sanctos ab æterno destinavit et elegit, quantum eis paravit et conservat in caelis.

Nota: *τὸ revelari* significat salutem et gloriam celestem nobis obscuram esse, et per fidem quasi per unbram et ténigma tantum a nobis conspici; in die vero judicii fore revelandam, cum fides vertetur in speciem, spes in rem, promissio in donationem, expectatio in possessionem. Hoc est quod ait S. Joannes, *epist.* I, cap. III, vers. 2: «Nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus.» Et ex Isaiâ S. Paulus: «Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum,» *I Corinth.* II, 9.

6. IN QUO EXULTABITIS. — Pronomen *quo* nonnulli censent referre tempus novissimum, quod proxime præcessit, *q. d.* in tempore novissimo, puta in die judicii, exultabitis, dum videbitis vos pro modica tentatione, quam in hac vita sustinetis, beati et donari gloria æterna. Unde Syrus vertit, *letabimini in æternum.*

Melius alii *τὸ in quo* censent referre omnia præcedentia, *q. d.* «In quo,» id est, qua in re, si videlicet recogitis, quod Deus vos regeneravit in spem vivam hereditatis æternæ, revelandæ in tempore novissimo, utique exultabitis in hac regeneratione et spe viva hereditatis celestis, etiam in mediis tentationibus; quia hæc cum sint modice et breves, hereditatem illam merentur, eo que recto tramite vos ducunt. Ita *Æumenius*. Potest quoque futurum *exultabitis* more Hebræo accipi pro imperativo *exultate*, aut pro indicativo *exultate debetis*, aut pro conjunctivo *exultate est ut exultetis*. Unde græce est *ἐξυλλάβετε*, quod partim est indicativi modi, significans *exultatis*, ut veritè Pagninus et Tigurina; partim imperativi, significans *exultate*. Ita Christus «proposito sibi gaudio sustinuit crucem,» *Hebr.* XII, 2. Sic et S. Agatha et Martyres ibant ad ignes, æquuleos et tormenta, quasi ad epulas, nuptias et triumphos. Christiani ergo est gaudere in omni tribulatione, tentatione et tristitia. Licet enim tribulatio affligat corpus, sensum et portionem inferiorem anime, in eaque causet dolorem et tristitiam, tamen eadem causat lætitiâ, eamque ingeniem in portione superiore anime, puta in ratione, mente et spiritu, dum cogitat tribulationem sibi parituram coronam æternam. In spe ergo et merito hujus coronæ gaudet, dura est in tribulatione et tristitia; atque hæc spes tristitiam commutat in lætitiâ, uti Christus in Cana commutavit aquam in vinum, adeo ut in ea præ gaudio exiliat et exulset, nolique ea carere, imò durare et augeri eam optat. Græcè *ἐξυλλάβετε*, id est *exultate*, dicitur quasi *ἐξεν ἀλλεστει*, id

est, *valde saltare*; sicut S. Joannes Baptista præ gaudio ob Christum incarnatam, exiit in utero matris, *Luce* I.

Consonat S. Petro S. Paulus, dicens *II Corinth.* VII, 4: «Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.» Et S. Jacobus, cap. I, vers. 1: «Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in varias tentationes incidieritis:» ubi multas hujus gaudii causas recensuit.

MODICUM NUNC SI OPORTET CONTRISTARI. — Pagninus, *nunc ad brevis tempus afflicti, si opus sit, q. d.* Exultabitis nunc modico tempore afflicti et contristati, si necesse sit, si videlicet afflictio et tristitia ingruat et irruat, uti in hac vita omnibus, præsertim fidelibus, sepe contingit. Vita enim nostra circumscissa est molestis, persecutionibus et tentationibus, quæ necessario paritur tristitiam, ideoque in ea contristari est unum oportet, ut vulgo dicitur, quod evitari nequit; sed ferendum est, juxta illud:

Quidquid id est, superanda omnis fortuna ferendo est.

Alludit ad id quod Christus abiturus suos præmonuit, dicens: «Modicum, et non videbitis me, et iterum modicum, et videbitis me. Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos vero contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium,» *Joan.* XVI, 19. Omnes enim dolores et moerore, æque ac gaudium quid, tum quantitate, tum duratione, instar puncti et momenti, juxta illud Pauli: «Id quod in presenti momentaneum est et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternam gloriæ pondus operatur in nobis,» *II Corinth.* IV, 17.

Nota primo: Singula verba habent emphasis, novamque rationem tolerantie et exultationis suggerunt, *q. d.* Exultate in tentationibus. Primo, quia ille modicus respectu immense gloriæ et coronæ, quam eis in celo adornat Christus, juxta illud *Sapient.* III, 3: «In paucis vexati, in multis bene disponuntur.» Secundo, quia breves; durant enim unum nunc, id est momentum. Hæc enim «vita est momentum unde pendet æternitas.» Tertio, quia oportet et necesse est eas tolerari. Quis non subdat se necessitati? quis contra fatum pugnet? Quarto, addit si, dicens si oportet, *q. d.* Tribulationes non semper, nec omnibus, sed aliquando nunc his, nunc illis ingruunt: sponte ergo capessite vestram aleam, vestram vicem et sortem. Ita *Æumenius*. Quinto, quia sunt tentationes, id est exercitationes et explorationes, quibus Deus exercet et explorat vestram patientiam et virtutem.

Nota secundo, *τὸ si* quadrupliciter posse accipi. Primo, proprie, ut notet conditionem, *q. d.* Non dico absolute vos oportere contristari, sed conditionale, ut si oportet vos contristari, idipsum patienter toleretis. Secundo, cansaliter, ut idem sit quod quia, *q. d.* Quia oportet vos in vita hæc tot

erumnis vallata sepe contristari, ideoque idipsum tolerate, et ex necessitate facite virtutem. Tertio, comitanter, ut sit idem quod cum, *q. d.* Non dico oportere vos semper contristari, sed si, id est, cum oportet, cum scilicet illa ingruit. Quarto, per concessionem *pro esto, q. d.* Exultabitis in spe gloriæ, esto modicum nunc oporteat vos contristari.

Moraliter modicum hoc passionum, cui debetur æternum præmiorum, excitare nos debet ad præstandam in iis omnem animi alacritatem, fortitudinem et constantiam. Nam, ut ait S. Eucherius *ad Valer.*: «Nihil est magnum re, quod parvum tempore; nec longis dilatatur gaudiis, quidquid arcto fine concluditur.» S. Basilii, lib. *De Leg. Gentil.*, laudat Biantem dicentem se studere virtuti, ut illam quasi viaticum senectutis possideret. At tu, inquit, o Christiane, ad futuri sæculi, cujus non est finis, possessionem, compara viaticum, puta virtutes: illi enim comparata omnia tempora, nihil sunt.

S. Augustinus in *Psal.* XXXVI: «Pro æterna, ait, requie æternus labor subeundus erat. Æternam felicitatem accepturus, æternas passiones sustinere deberes: nam etsi mille annorum esset, appende mille annos contra æternitatem, quid appendis cum infinito quantumcumque finitum? Decem millia annorum, decies centena millia, et millia millium, quæ finem habent, cum æternitate comparari non possunt. Paucorum dierum est tota vita hominis: etiamsi leta duris non miscerentur, quæ plura et longiora sunt certe, quam dura; et ideo breviora et pauciora sunt dura, ut durare possimus. Si ergo per totam vitam suam homo in laboribus et in erumnis esset, in doloribus et in tormentis, in carcere et in plagis, in fame et siti, omnibus diebus, horis omnibus per totam vitam suam usque ad ætatem senectutis, pauci dies sunt tota vita hominis: quo labore transacto veniet regnum æternum, veniet sine fine felicitas, veniet æqualitas angelorum, veniet hereditas Christi, veniet cohæres Christus: pro quanto labore quantam mercedem accipimus? Veterani homines, qui laborant in militia, et versantur inter vulnera tot annos, incipiunt militare a juventute, exeunt senes, ut habeant paucos dies quietos senectutis suæ, quando eos jam ipsa ætas incipit gravare: quos bella non gravant, quanta dura tolerant, quæ itinera, et clarius molliusque vertas, si cum Nostro sententiam sic evolvas et revolvat: «Si oportet contristari,» *q. d.* Non dico absolute, nec jubeo semper vos contristari, sed si oportet vos contristari, patienter ferote. Rursus, *q. d.* Exultabitis in spe gloriæ, si (esto) oporteat vos modicum nunc contristari: quo insinuat non accersendam, nec querendam esse persecutionem et tribulationem, sed potius infirmis declinandam et fugiendam: si framen ingruat, patienter et fortiter esse sustinendam. «Quid necesse est, ait Seneca, *epist.* 24, mala accersere, et satis cito patienda cum venerint, præsumere, ac presens tempus futuri metu

minus: quod est exigua gutta ad pelagus immensum, hoc sunt mille anni ad futuram illam frationem; quantumque interest inter somnia et res veras, tantum interest inter hujus vite statum et illius.»

Ita brevitatis passionum, et æternitatis præmiorum cogitationem, quasi stimulum acrem ad profectum suis discipulis commendabat S. Antonius. Audi eum apud S. Athanasium: «Hoc sit primum cunctis in commune mandatum, nullum in arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere quod cæperit, præsertim cum humane vite spatia æternitati comparata brevissima sint.» Et mox: «Promissio vite sempiternæ vili pretio comparatur. Scriptum est enim: Dies vite nostræ septuaginta anni: si autem in potentibus, octoginta. Quando ergo octoginta aut centum anni laborantes in Dei opere vixerimus, non pari tempore regnaturi sumus in futuro, sed pro annis prædictis omnium nobis sæculorum regna tribuentur. Non terram hereditabimus, sed cælum; corpus quoque corruptum relinquentes, idipsum cum incorruptione recipiemus. Ergo, filii, non vos aut tedium defatiget, aut vanæ gloriæ delectat ambitio. Nemo cum asperexit mundum, reliquisse se arbitretur ingentia: quia omnia terra ad infinitatem comparata cælum, brevis ac parva est.» Et rursus subdens opes omniumque hujus vite bona necessario esse relinquenda in morte: «Cur ergo, inquit, non facimus de necessitate virtutem? Cur non ad lucrandum regna cælestia ultro relinquimus, quod lucis istius fine pendendum est?» Et infra: «Ad inertiam calcandam Apostoli præcepta replicemus, quibus se mori quotidie testabatur. Cum enim excitati a somno, ad vesperam nos pervenire dubitemus, et quieti corpora concedentes, de lucis non confidamus adventu, non delinquemus, aut aliqua fragili cupiditate raptabimus; sed nec insecrum quidem adversus aliquem, nec terrenis concogitare thesauros ambiemus: quin potius metu quotidiani recessus, et sejungendi corporis jugi meditatione omnia caduca calcabimus.»

CONTRISTARI. — Gagneus et Hesselius censent legendum *contristati*: græce enim est *δωλιβίτε*, id est *afflicti*, contristati: sed eodem redit sensus, et clarius molliusque vertas, si cum Nostro sententiam sic evolvas et revolvat: «Si oportet contristari,» *q. d.* Non dico absolute, nec jubeo semper vos contristari, sed si oportet vos contristari, patienter ferote. Rursus, *q. d.* Exultabitis in spe gloriæ, si (esto) oporteat vos modicum nunc contristari: quo insinuat non accersendam, nec querendam esse persecutionem et tribulationem, sed potius infirmis declinandam et fugiendam: si framen ingruat, patienter et fortiter esse sustinendam. «Quid necesse est, ait Seneca, *epist.* 24, mala accersere, et satis cito patienda cum venerint, præsumere, ac presens tempus futuri metu

perdere? Est sine dubio stultum, quia quamquam futurus sis miser, esse jam miserum.»

IN VARIIS TENTATIONIBUS, — *πειρασμοῖς*, id est *tentationibus et experimentis*, ut veritatem Tigurina, *q. d.* Tribulationes varias, quibus quis nunc morbo, nunc paupertate, nunc calumnia, nunc persecutione, nunc cupiditate appetitur, cum iisque conficiatur, sunt tentationes et experimenta, quibus Deus explorat quanta in nobis sit virtus et constantia, eamque excitat, acuit, roborat et indurat: omnes ergo generose sustinere oportet. Sapiens, inquit Seneca, praebet se fato, sicut silex ferienti. «Duritia silicis, inquit ipse *De Vita beata*, xxvii, nulli magis quam ferientibus nota est. Prebeo me non aliter quam rupes aliqua in vadosa mari destituta, quam fluctus non desinunt, undecumque movent, verberare, nec ideo aut loco eam movent, aut per tot aetates crebro incursu suo consumunt.»

7. UT PROBATIO VESTRE FIDEI MULTO PRETIOSIOR AURO. — Vox ut explicat *oportet*: dat enim causam cur oportet nos affligi et contritari in variis tentationibus. Causa enim est ut fides et constantia nostra probetur, roboretur, celebretur et coronetur. Unde pro *probatio* graeco est *δκιμασία*, id est *exploramentum, experimentum, proba fidei*, hoc est, fides probata et explorata: haec enim laudatur, non ipsa probatio fidei, quae fit a demone et tyranno, ac multos saepe in lapsum et ruinam addit. Rursus haec est pretiosior auro per ignem probato et a scoria defecato. Sicut enim aurum non tantum tactu Lydii lapidis, sed multo magis et certius probatur per ignem in fornace, ignis enim aurum purum separat a scoria: ita Christiani fides probatur igne tribulationis, qui fideles et constantes separat ab infidelibus et inconstantibus: rursus fideles a suis navis et cupidinibus avellit, purosque Deo exhibet. Porro haec fides non est sola et nuda, ut patet, sed charitate formata et constantia armata: quia enim charitate solida Deum et Christum amat, hinc constanter ejus amore tentationem sustinet, alioqui enim illi succumberet. Haec autem charitas fidelis et constants longere est pretiosior auro; Graeca addunt *ἀποδιπλώσθη*, id est *perantus et perdente*; si enim aurum quod perit multoque perdit (multis enim est perniciosum, causaque mortis animae et corporis, praesentis et aeternae) per ignem probatur, multo magis fides charitate formata, quae in omne aevum perennabit, ac fideles servabit et salvabit in aeternum, tribulatione probanda et exploranda est. Quod ergo ignis est auro, hoc tribulatio est justo: ignis aurum non perdit, sed servat, purumque et splendidum efficit; sic et tribulatio justum non perdit, sed roborat et illustrat.

Audi Plinium auri dotes recensentem, lib. XXXIII, ap. III: «Nec pondere, aut, aut facilitate materiae reatum est ceteris metallis, cum cedat per atrumque plumbo; sed quia rerum uni nihil igne deperit, tuto etiam in incendiis regisque durante

materia. Quinimo quo saepius arsit, proficit ad bonitatem. Aurique experimento ignis est, ut simili colore rubeat quo ignis. Atque ipsum obrysum vocant. Primum autem bonitatis argumentum est, quam difficillime accendi. *Secundo*: Mirum, ait, prunae violentissimae igni indomitum, palea citissime ardescere; atque ut purgetur, cum plumbo coqui. *Tertio*, altera causa pretii major, quod quam minimum usus deterit; cum argento, aere, plumbo, lineae producantur manusque sordescant decidua materia. *Quarto*, nec aliud laxius dilatur, aut numerosius dividitur, utpote cujus uncia in septuagenas et quinquagenas, pluresque bracteas, quaternum utroque digitorum spargantur. *Quinto*, super caetera non rubigo ulla, non arugo, non aliud ex ipso quod consumat bonitatem, minuatve pondus. *Sexto*, contra salis et acetis succos domitores rerum constantia. *Septimo*, super omnia netur ac textur lanae modo, et sine lana. Tunica aurea triumphans. Tarquinium Priscum Verrius tradit. Attalici vero jam pridem intextur invento regum Asiae.»

Haec facile est applicare justo: nam *primo*, igne, id est tribulatione, nihil virtutis in eo deperit, sed potius accrescit. *Secundo*, mirum est quod justus igni tribulationibus resistat, et palea humane miseris per commissionem inardescat. *Tertio*, nihil virtutis ex eo conversatio non secularibus detrit, sed suam ipse vim et spiritum in eos affricando exerit. *Quarto*, dilatata sua charitatis viscera in omnes latissime et minutissime. *Quinto*, nulla ex eo prodit invidiae aut tristitiae arugo, quae ejus bonitatem minuat. *Sexto*, constanter resistit sali et aceto, id est, irae et mordacitati. *Septimo*, flexilis est, sinique se quibusvis rebus, licet vilibus et molestis inseri, ut aliis prosit eosque ornet. Ita S. Job, cap. xxv, vers. 10: «Ipse (Deus), inquit, scit viam meam, et probavit me quasi aurum quod per ignem transit.» Et David Rex: «Probasti nos, Deus, igne nos examinasti: sicut examinatur argentum, etc. Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium.» *Psalm.* lxxv, 10. Ita S. Laurentius assatus in craticula: «Probasti, ait, cor meum, et visitasti nocte: igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas,» puta infidelitas, quia in medio igne fideliter et constanter tibi adhaesi, *Psalm.* xvi, 3. Ita de Martyribus et patientibus dicitur, *Sapient.* iii, 6: «Tanquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocausti hostiam accepit illos.» Et *Eccli.* xxvii, 6: «Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis.» Sic tres pueri Danielis socii probati sunt an essent fideles Deo suo, in igne fornacis Babylonice, *Daniel.* iii. Ita Machabei ab Antiocho in sartagine frixi probant suam fidem Deo, II *Machab.* vii. Ita Sancti in fine mundi affligentur igne acerrime persecutionis ab Antichristo, «ut conflentur, et elegantur, et dealbentur.» *Daniel.* xi, 38. Dura itaque est

haec probatio, durum examen, durum tentamen, sed modicum et breve respectu aeternae coronae, quam eis in caelo adornat Deus. Ita S. Sebastianus, SS. Marcum et Marcellianum acriter tentatos et afflictos, ut a Christi fide deficerent, hac ratione animavit, et ad martyrium confirmavit: «Tormenta, inquit, vel levia sunt, vel gravia et acra. Si levia, tolerabilia sunt; si acra, non durant, sed patientem ad mortem adigunt, et per mortem ad immortalitatem transmittunt. Tolerate ergo tam acra quam levia, quia illa brevia, haec modica sunt; illa cito exinguent, haec brevi exinguentur.» Ut fias Laurentius, ignem subeas oportet; ut Vincentius, ex auleum hilariter patiare necesse est; Jobum finxit omnigena calamitas, Tobiam formavit caecitas, Josephum calumnia, Davidem persecutio, Danielem leones, Machabeos sartagine.

INVENIATUR IN LAUDEM ET GLORIAM ET HONOREM, IN REVELATIONE JESU CHRISTI. — «Invenitur,» scilicet fuisse et emississe vobis in laudem, etc., quia scilicet vestra fides tot tentationibus probata vos laudabiles et gloriosos efficit in caelo et terra. Spectarunt enim eam angeli, et laudarunt: viderunt et audierunt homines, eamque celebrarunt et admirati sunt. *Secundo*, «invenitur,» id est sit, vel cedat, *q. d.* Ut fides vestra ita probata, sit vobis laudi, cedatque vobis in gloriam et honorem in die judicii, quando Christus iudex eam toti mundo declarabit, laudabit et corona aeterna donabit. *Inveniri* enim saepe per metalepsin ponitur pro *esse*, quia quod est, inveniri non potest; quod non est, inveniri nequit. Sic de angelis et caelo cum I. vetero ruentibus dicitur, *Apoc.* xii, 8: «Neque locus inventus est eorum amplius in caelo,» id est, nullus fuit eis amplius locus in caelo, sed in tartaro. Sic *Eccli.* xxxi, dicitur: «Beatus vir qui inventus est sine macula;» inventus est, id est, fuit immaculatus, ut talis inveniri posset. Unde explicans subdit: «Qui post aurum non abiit,» etc.

Nota: Christus in die judicii laudabit fidem et virtutem justorum: quae sane laus erit maxima, tum quia fiet coram omnibus angelis et hominibus, qui unquam fuerant, sunt, vel erunt; tum quia fiet a Christo, qui est aeterna veritas ac majestas: ipse enim est Rex regum et Dominus dominantium; tum quia haec laus durabit per omnem aeternitatem in praemio et laurea aeterna, quam pro meritis cuique dabit Christus. «Dicit ergo: Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, etc. Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: infra in gaudium Domini tui,» *Matth.* xxy, 21. Veni, Petre, qui Romanam Ecclesiam tuo labore et sanguine fundasti: accipe coronam tui laboris et sudoris. Veni, Paule, qui omnes gentes docuisti: accipe coronam tui doctoratus et apostolatus. Veni, Ste-

phane, qui lapides mei amore excoepisti, et dulces estimasti: accipe coronam martyrio tuo delictam. Veni, Francisce, qui summe te humiliasti: accipe summum glorie thronum. Veni, Thecla, quae tot tantaque supplicia pro me tam generose sustinisti. Veni, Agnes, quae pro castitate supra annos et viros decertasti. Veni, Caecilia; veni, Agatha; veni, Catharina, quae haec et illa sigillatim tam heroice egistis et tolerastis: accipite singulae lauream castitatis, lauream martyrii, quisque suam suoque agoni et victorie aequalatam. Tunc itaque fiet illud *Jerem.* xxx, 49: «Egredietur de eis laus voxque ludentium; et multiplicabo eos, et non mimentur; et glorificabo eos, et non atteruantur.» Laudem enim Christi communi voce et acclamatione approbantur et celebrant omnes angeli et Sancti. Et illud *Isaia* lxi, 3: «Reddet eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu meroris: et vocabuntur in ea fortes justitiae, plantatio Domini ad glorificandum.» Id representandum est per laudem Davidis, quia triginta viros sui exercitus fortissimos sibi selegit, laudavit et iuxta se gloriose collocavit in domo fortium. II *Reg.* xxiii, 8. Similiter enim Christus suos fortes laudabit et glorificabit in caelo, quod est civitas fortium.

Porro haec Christi laus non tantum pro meritis praemium cuique dabit, sed et honorem, iuxta illud *Juan.* xii, 26: «Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus,» vocando eum suum fidelem servum, amicum, filium, heredem, exaltando illum et terra in caelum, dando ei sedem honoratam et sublimem iuxta se, secundum id quod promisit Apostolus et viri Apostolice: «Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione aevi sederitis Filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel,» *Matth.* xix, 28.

Rursus haec laus dabit gloriam non tantum beatificam, quae in visione Dei consistit, sed et eam quae in claritate nominis et fama sita est, factique homines celebres et gloriosos, ut scilicet omnes angeli et homines gloriosa ejusque sancti facinora deprecidant et glorificent. «Gloria, inquit Quintilianus, est contentius laus honorum.» Et Cicero pro *Marcel.*: «Gloria, ait, est illustris ac pervagata multorum et magnorum vel in suos eives, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritum.» Quid majus, quid numerosius angelis et Beatis? qui sanctos quoslibet, eorumque virtutes celebrabunt. Hic ergo discamus illud Statii, lib. I:

Tu sola animum mentemque peruris,
Gloria.

Et illud Mutii Scaevolae manum urentis: «Tam vile est corpus gloriam spectantibus.» Rursus haec gloria non tantum verbalis erit, sed et realis; quia consistet et perdurabit in regno glorioso,

« Omnis copia quæ Deus meus non est, egestas est. » Nam, ut idem ait cap. xxx: « Nihil est quod animam impleat, nisi tu, Deus, ad cuius imaginem est creata. » Et lib. XIII *Confess.*, cap. viii: « Satis ostendis quam magnam creaturam rationabilem feceris, cui, nullo modo sufficit ad beatam requiem quicquid te minus est, ac per hoc non ipsa sibi. »

10. DE QUÆ SALUTE EXQUISIERUNT ATQUE SCRUTATI SUNT. — *Ἐπιζητοῦντες καὶ ἐρευνῶντες*, id est accurate, diligenter, sollicite, magna contentione et studio perquisiverunt et perscrutati sunt. Probat fidem et gratiam Christi et Christianismi non esse nuperum hominis inventum, sed priscum Dei decretum Prophetis omnibus revelatum, qui studiose illud indagaverunt, serio prædixerunt et avidissime expectarunt, ut Jacob, *Genes.* XLIX, 18: « Salutare (salvatorem Jesum) tuum expectabo, Domine; » et mox vocat eum « desiderium collium æternorum. » Moses, *Exod.* IV, 13: « Obsecro, Domine, mitte quem mensuras es. » *Isaia* XLV, 8: « Rorate oculos desuper, et nubes pluant justum. » *Habac.* II, 1: « Super custodiam meam stabo, ut videam quid dicatur mihi. » Daniel, toto cap. IX, etc. Hinc Irenæus, lib. IV, XIII; Eusebius, lib. I *Histor.*, cap. IV, et fase S. Augustinus, lib. XII, XIII et XIX *Contra Faustum*, cap. XIII, XVI et XVII, docent omnes Patriarchas, Prophetas, veteresque Sanctos ab Adam usque ad Christum fuisse Christianos, non nomine, sed fide et professione, quia credebant in Christum venturum, ut nos credimus in preteritum, scilicet natum jam et crucifixum, hæque fidei justificati et salvati sunt, ideoque magna spe et amore ad eum anhælabant, juxta illud Christi: « Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit et gavisus est, » *Joan.* cap. VIII, 56. Ubi recte notat S. Thomas, quo quisque Sanctorum, sive ante, sive post Christum, illi fuit vicinior et proximior, eo magis ab illo radiis fidei et gratiæ fuisse collustratum: unde Apostoli et primi fideles a Christo primitias spiritus accepisse dicuntur, *Roman.* VIII, 23. Sic ante Christum B. Virgo, Joannes Baptista, Zacharias, Anna, Simeon, Joachim et Anna, parentes B. Virginis, etc., Christi fide, gratiæ et sanctitate ceteris remotioribus præcelluerunt: quo enim quis vicinior est soli et igni, eo magis eo illustratur et calefit. Loquitur ordinario et communiter. Nam aliquos, ut Abrahamum, Moesem, Davidem et Isaïam multis vicinioribus Christo ejus fide et spiritu magis afflatus fuisse ex *Genesi*, *Psalms* et vaticiniis eorum liquet.

11. SCRUTANTES IN QUOD VEL QUALE TEMPUS SIGNIFICARET (*ἰδιότα*, id est declararet, demonstraret venturam islam gratiam Christi et Christianismi) IN HIS SPIRITUS CHRISTI, — *ἵνα ἀβραὴμ πνεῦμα Χριστοῦ*, id est, Spiritus Christi qui erat in eis, tum inhærendo per gratiam, tum inspirando per prophetiam. Nam « Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines, » ait S. Petrus, *epist.* II, cap. I.

vers. 21. Ita Daniel, cap. IX, intellexit in medio 70 hebdomade, id est, anno 487, occidentium esse Christum; Jacob, post ablatum sceptrum a Juda, *Gen.* XLIX, 10; Malachias, cap. III, vers. 1, mox post adventum et prædicationem S. Joannis Baptistæ (1).

PRÆNUNTIANES EAS QUÆ IN CHRISTO SUNT PASSIONES. — Græce *τὰ εἰς Χριστὸν παθίσματα*, id est in Christum, vel Christo obventuras et infligendas passiones et plagas. Unde quidam Latini codices legunt, quæ in Christo futura erant.

Pro prænuntians græce significantius est *προπαρρησιάζομαι*, id est prætestificans, sive testificans anlequam eveniret, q. d. Deus Christo testes dedit Prophetas, et ne quis eos ab eo subornatos diceret, premitis ante Christum, ut suis oculis quasi testimonis divinis Christo venturo viam sternerent, fidemque certam conciliarent.

ET POSTERIORES GLORIAS. — « Posteriores, » id est que post passionem secuturæ erant quasi passionum merces et præmium, quales fuerunt resurrectio, ascensio in cælum, missio Spiritus Sancti, conversio Gentium: Christus enim « propter passionem mortis gloria et honore coronatus est, » *Hebr.* II, 9. Dicit hoc Petrus, ut scandalum crucis tollat: multi enim tunc ridebant, quin et nunc Pagani et Turcæ ridet Christianos, quod credant in Deum crucifixum. Hisce respondet Petrus dupliciter: *Primo*, passiones has crucis a Deo decretas in lytrum seclerum nostrorum, et ne qui scandalum essent, per Prophetas ab olim fuisse prænuntiatas. *Secundo*, has passiones Christi desisse et compensatas fuisse ingenti et æterna gloria, tum in cælis apud Deum et angelos, tum in terris apud omnes gentes, que Christum crucifixum crediderunt, susceperunt et adorarunt.

Hoc est quod ait Christus discipulis incredulis: « Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? » *Lucæ* cap. XXIV, vers. 26. Hoc est quod plena voce Paulus: « Judæi signa petunt, et Græci sapientiam querunt: nos autem predicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam, » *I Corinth.* cap. I, vers. 23. Pulchre hanc Christi gloriam explicat S. Cyrillus, *De Fide ad Reginas*: « Humilitas, ait, passionis meritum est exaltationis. » Et S. Augustinus, tract. 104 in *Joan.*: « Humilitas claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmium. » Christianus ergo cum Christo patitur et humiliatur, ut cum eodem glorificetur et exaltetur. « Si enim compatiatur, et conglorificabitur, » *Rom.* cap. VIII, 17. Christus « favos post fella gustavit, » ait Tertullianus, lib. II *De Corona milit.*, cap. XIV: sic et Christiani cogitent se

(1) « Vel quale, » scilicet, libero populo, an serviente, an semilithero. Possunt tamen quod et quale pro synonymis hic haberi.

post fella gustafuros mella; impii vero post guttam mellis, oceanum fellis in gehenna se potafuros.

12. QUIBUS REVELATUM EST, QUIA NON SIBIHEPITIS, OBIS AUTEM MINISTRABANT EA. — q. d. Prophete non sibi prophetarunt, sed posteris: puta non Judæis, sed Christianis; prædixerunt enim Christi adventum, vocationem, gratiam et salutem obventuram Christianis, non Judæis. Unde Syrus vertit, *nostra vobis vaticinabantur*, hoc est quod ait Paulus: « Hæc autem omnia in figura contingeant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum deveniunt, » *I Corinth.* X, 11, q. d. Ergo par est, ut ea quasi ingentia Dei beneficia nobis ab olim collata, cum ingenti gratiarum actione et devotione complectamur, utque vos, o Judæi, creditis et obediatis Apostolis, sicut credidistis et obedivistis Prophetis: utrique enim idem eodem spiritu de Christo prædicant, et quod Apostoli annuntiarunt, Prophete prænuntiarunt. Ita *Œcumenius*. Prævidit S. Petrus Marcionem heresiarcham, qui doceret alium fuisse Deum auctorem veteris Testamenti, alium novi, eumque perstringit (æque ac postea Tertullianus libris quinque *contra Marcionem* scriptis), q. d. ait Beda: « Idem spiritus Christi erat in Prophetis prius, qui postmodum in Apostolis; ideoque eandem fidem utrique populis prædicaverunt, illi Christum adhuc venturum, isti jam venisse; ac per hoc unam Ecclesiam, cujus pars carnalem Domini adventum præcesserit, pars altera sit secuta. »

MINISTRABANT EA. — Hesselius *ministrabant* neutraliter accipit, q. d. Vobis serviebant, vobis commodabant, vestræ utilitati ministrabant ea que de Christo prædixere Prophete. Verum melius alii active accipiunt, q. d. Prophete subministrant vobis sua oracula. Unde ipsi tum Apostolorum, tum Christianorum fuere quasi ministri et diaconi: hoc enim significat Græcum *δουλοῦντων*; ministrabant ergo idem est quod prophetabant: propheta enim sua ministrarunt nobis. Diaconi ergo Christi et Christianorum fuere Prophete, Apostoli vero eorumdem sunt Evangeliste, quia eis evangelizarunt Evangelium, id est, latissimum nuntium de Messie adventu, redemptione et salute. Vide *II Corinth.* III, ubi Apostolus Moesem et Prophetas vocat ministros mortis et damnationis, quia promulgarunt legem veterem, que prævaricatores Judæos mortis reos efficiebat, et condemnabat; Apostolos vero vocat ministros vite, gratiæ et gloriæ: hanc enim attulere per Christi Evangelium.

PER EOS QUI EVANGELIZAVERT, — puta Apostolos, quorum unus, imo princeps sum ego. Quare minus recte putant aliqui S. Petrum hic se excludere, nec evangelizasse Ponticis, Galatis, Cappadocibus, etc., cum potius modesto ceteris se jungat et includat.

SPIRITU SANCTO MISSO DE CÆLO. — Refer ad *evan-*

gelizaverunt, q. d. Sicut Prophete per spiritum Christi i quo vers. 11, prædixerunt Christum venturum, ita Apostoli evangelizaverunt vobis eundem jam presentem, inspiratione Spiritus Sancti, quem receperunt in Pentecostæ specie linguarum ignearum, ut ipse per eorum linguas ardentis sermones, quasi sagittas ignitas mitteret, quibus corda audientium Dei et Christi cognitione et amore accenderet. Ita *Œcumenius*.

IN QUEM DESIDERANT ANGELI PROSPICERE. — *Pro i quem* græce est *εἰς τὸ*, id est in quem, scilicet mysteria Christi, præsertim salutis et gloriæ beatificæ desiderant angeli prospicere, ut scilicet ea videant perfecta et completa. Ita Syrus, Didymus, *Œcumenius*, Gagneus, Cajetanus, Catharinus, Vatablus hic et Irenæus, lib. IV, cap. LXVII, et lib. II, cap. XXIX; S. Ephrem, tract. *De Armat. spiritali*, cap. 1; Cyrillus, lib. *De Incarn. Unigen.*, cap. XXVIII. Ubi advertit: Pronomen *τὸ* proprie refert Christi *παθίσματα*, id est passiones, et posteriores glorias, que proximè præcesserunt. Unde colligat, angelos mire delectari visione humanitatis Christi, ejusque plagarum et stigmatum sacram, ac gloria tum corporis, tum animi, quæ longe æquas omnes transcendit. Unde Sophronius, Patriarcha Constant., orat. 1 *De Natura Christi*, que exstat tom. II *Biblioth. SS. Patrum*, per *in quem* accipit Christi nativatem, Bethlehem et præsepe, in que desiderant angeli prospicere. Unde et Christo nato « ex abundantia cœlestium cœcinerunt: « Gloria in altissimis Deo, » ait *Œcumenius*. Simili modo incredibiliter delectantur angeli adventu spectare martyrium, agones et fidelium passiones qualibet, dum eas generose Christi amore sustinent eorumque coronam et gloriam, ut sedes ex quibus fuerunt demones, inter angelos impleant. Unde Apostolus: « Spectaculum, ait, facti sumus mundo, et angelis, et hominibus, » *I Corinth.* IV, 9. Et S. Cyprianus, *epist.* ad *Tibaritanos*: « Præliantes, ait, nos et fidei congressione pugnantis spectat Deus, spectant angeli, spectat et Christus. Quanta est gloriæ dignitas, quanta felicitas presente Deo congressi et Christo iudice coronari! » Ita Catharinus et Solmeron *in qua* referunt ad omnia gerenda in Ecclesia Christi militante, præsertim certamina et victorias Martyrum, aliorumque fidelium in tribulatione et persecutione; Didymus et Cajetanus ad statum Ecclesiæ qui erit in fine mundi.

Verum noster Interpres legit *εἰς τὸ*, scilicet *πνεῦμα*, id est spiritum, qui proximè; vel *εἰς τὸν*, scilicet Christum, qui remotus præcessit. *Primo* ergo ad Spiritum Sanctum hæc referunt S. Thomas, I p. *Quest.* LVIII, art. 1, ad 2; Isidorus, lib. I *Sentent.* XI, sent. 22; Petrus Damianus, *serm.* 11, qui est *De Annuntiatione*; quin et S. Basilii et Didymus, lib. *De Spiritu Sancto*, et Athanasius, Epiphanius et Cyrillus Alexandrinus mox citandi.

Secundo, ad Christum hæc referunt Beda, *GL. 1. 1. 1.*, Auctor libri *De Spiritu et Anima*, apud S. Argus-

tinum, tom. III, cap. LIX; S. Bernardus, serm. 1 et 4 *De omnibus Sanctis*, ubi Christum vocat angelorum delicias; Hugo, Thomas Anglicus, Titellmannus. Videtur enim S. Petrus alludere ad Cherubim Mosis, qui jugiter intuebantur propitiatorium, quod representabat propitiatorium Christum, *Eod. xxv, 20*. Porro angelos mire desiderasse Christum natum, patientem et resurgentem videre, patet *Isaie lxxi, Psal. xxiii*, et alibi. Christus enim, qua homo, est caput non tantum hominum, sed et angelorum, *Coloss. i, 16*. Unde nonnulli Theologi cum Clemente Alexandrino, lib. VII *Strom.*, et Origene, hom. 1 et 2 in *Levit.*, censent non tantum homines, sed et angelos suam gratiam et gloriam Christo Christie meritis acceptam ferre. Hinc S. Bernardus, serm. 22 in *Cantic.*: « Qui exiit, inquit, hominem lapsus, dedit angelo sianti ne caderet, sic illum de captivitate eruens, sicut hunc de captivitate defendens; et hac ratione fuit utriusque redemptio, solvens illum, et servans istum. »

Porro nova est expositio Philippi Solitarii, lib. III *Dioptra*, cap. II, quae talis est: Angeli desiderant Christum videre, non tantum humanatum, sed, ut illa dicam, angelisatum: desiderant enim ut Christum assumat naturam angelicam, sicut assumpsit humanam per unionem hypostaticam, ut ipsorum natura perinde ac nostra adoretur in Christo, et glorificetur in throno Cherubico sedens ad dexteram Patris, ac proinde ut ipsi quoque habereant claves caelorum, sintque iudices cum Christo judicantes duodecim tribus Israel, aequae ac futuri sint Apostoli et Sancti, *Matth. xix, 28*. Verum hoc desiderium efficax et absolutum esse nequit: scint enim angeli unionem suae naturae cum Verbo ex Dei ordinatione non esse possibilem, nec unquam futuram; unde eam efficaciter desiderare nequeunt voluntate absoluta, sed tantum conditionata, si videlicet id Deo placeret, quae velitatis tantum est, ostendens quanti faciant assumptionem humanae naturae factam a Verbo.

Pro expositio de Spiritu Sancto videtur verisimilior, tum quia ille proxime processit, tum quia facilis fuit lapsus ex τ , scilicet $\tau\omega\gamma\alpha\lambda\alpha$, in τ , quomodo legunt Graeci et Graeca. Porro desiderant angeli prospicere, primo, in ipsum Spiritum Sanctum: cum enim videndo, vident pariter Patrem et Filium, omnium enim una est essentia, haecque visione beantur. Secundo, in opera et dona Spiritus Sancti, quibus fideles et Ecclesiam ornant; haec enim deferunt, procurant, promoveant et dirigunt angeli, utpote administratorii Spiritus Sancti circa regimen Ecclesiae et salutem fidelium. Ita Cyrillus Alexandrinus, serm. *quod Verbum Dei factum sit homo*; S. Basilus et Didymus, lib. *De Spiritu Sancto*; S. Athanasius, epist. *ad Sarapionem*; S. Ambrosius, lib. *De Isaac*, cap. v; S. Epiphanius, haeres. 74, et alii, qui ex hoc loco contra Macedonios probant divinitatem Spiritus Sancti. Hinc et beatitudinem angelorum, aequae ac ho-

minum, consistere in visione Dei et Spiritus Sancti: haec enim omne eorum desiderium satiat et complect. Unde hereditatem incorruptibilem ad quam nos per Christum vocatos dixit S. Petrus, vers. 3, hic explicat, asseritque sitam esse in prospectione et visione Spiritus Sancti, id est Dei. Poserat dicere S. Petrus, Angeli desiderant prospicere in Deum, sed maluit dicere, in Spiritum Sanctum, eo quod paulo ante dixisset Spiritum Sanctum praenuntiasset per Prophetas, et annuntiasset per Apostolos Christi passiones et glorias; et quia totum hoc opus oeconomiae Christi, nostraeque redemptionis, vocationis, sanctificationis et salutis, quod hic celebrat Petrus, fuit opus summae gratiae et amoris divini, qui appropriat Spiritu Sancto. Addit hoc S. Petrus, ut acuat desiderium fidelium ad avidè audienda et amplectenda Christi mysteria, utpote quae predicta et evangelizata sunt per Spiritum Sanctum, in quem desiderant angeli prospicere, ut haec mysteria in ipso, quasi in sui fonte intueantur. Si enim angeli ea videre desiderant in Spiritu Sancto quasi omnis bonitatis auctore, multo magis homines, quorum saluti destinata sunt, magnum desiderium eadem videndi et complectendi in se acnere et excitare debent. Quare sive legas in *qua*, sive in *quem*, et sive intelligas Spiritum Sanctum, sive Christum, eodem omnia redeunt. Sensus enim est, quod angeli in Spiritu Sancto intueri desiderant Christum Christieque redemptionem et mysteria. Hoc est quod ait Paulus: « Manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria, » *1 Timoth. iii, 16*.

Porro angeli in Spiritum Sanctum prospicere desiderant, id est desideranter et cupide prospiciunt, desiderando satiantur, et satiendo desiderant. Audi S. Gregorium, XVIII *Moral.*, cap. xxviii: « Deum, ait, angeli vident, et videre desiderant, et sitiant intueri, et intuentur. Ne autem sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur; et ne sit in satietate fastidium, satiati desiderant. Et desiderant sine labore, quia desiderium satietas comitalur; et satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur. » Et Beda: « Contemplatio divinae praesentiae ita angelos beatificat, ut ejus semper visa gloria satientur, et semper ejus dulcedinem quasi novam insatiabiliter esuriant. » Id significat Gregorius *in psal. lxxi*, id est, inclinat pronoque capite, studiosè et exacte prospicere et introspicere. Beati enim lotos mentis oculos, totam aciem, totam mentem in Deo contemplando defigunt, adeoque quasi extra se exeunt, ut toti in Deum abeant et transeant. Causam hujus desiderii dedi vers. 4, explicans τ *inmarcescibilem*.

Mystice noster Turrianus, tract. 2 *De Eucharistia*, cap. xvi, xvii et xviii, et ex eo Salmeron (imo ipsi censent hunc esse sensum litteralem): « In

quem, » scilicet Christum in Eucharistia, inquit. In ea enim non videmus Christum, sed tamen realiter presentem credimus, atque in eum ibidem desiderant angeli $\tau\omega\gamma\alpha\lambda\alpha$, id est studiosè, accurate, sollicite, fixis oculis introspicere, tum ut ipsum, tum ut modum essendi (qui est angelicus, ut totum Christi corpus sit in quolibet hostiae puncto totum et integrum), tum ut ejus dignationem et gratiam, quam astantibus et communicantibus copiose elargitur, introspiciant. Huc respexit S. Marcus in *Liturgia*, dicens: « Post consecrationem in animo beneficia confers, et eis qui in te fiduciam collocant illa tribuis, quae in se angeli prospicere desiderant. » Quocirca angelorum chori sacerdoti celebranti assistunt, ut tanta mysteria venerandi aspiciant, honorent et venerentur. « Quis enim fidelium, ait S. Gregorius, lib. IV *Dialog.*, cap. LVII, habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem oculos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio angelorum chorus adesse, summis ima sociari, terrena caelestibus jungi, unum quoque ex visibilibus atque invisibilibus fieri? » Et S. Ambrosius, in capite I *Luc.*: « Non dubites, ait, assistere angelum quando Christus assistit, quando Christus immolatur. » Quin et S. Jacobus in *Liturgia*: « Taceant, ait, mortales, et stent eum metu et tremore, nihil terrenum cogitantes. Rex enim regum, Christus Dominus Deus noster, exit ut mactetur, et detur in cibum fidelibus, eum vero chori angelorum anteedunt. » Quare exclamat S. Chrysostomus, hom. *De Sacra et Divina mensa*: « O miraculum, mensa tam magnifice instructa, in qua Agnus Dei pro te mactatur, ad quam assistunt Cherubini, descendunt Seraphini, qui sensis praediti aliis vultus demittunt, ubi omnes angeli cum sacerdote pro te legationem obeunt! »

13. PROPTER QUOD SUCCINCTI LUMBOS. — Est hic altera capitis pars, ethica scilicet (prior enim fuit dogmatica), quae fidelium mores, ut Christo et Christiano sint digni, efformat. Vox *propter quod*, haec praecedentibus connectit et ex his quasi principis congruam conclusionem educit, *q. d.* Cum haereditas incorruptibilis, et caelestia bona a me et Apostolis praedicata, per Christum vobis, o Christiani, parata sint, eaque tanta sint, ut non tantum Prophetas, sed et angeli ea videre desiderant, quid restat, nisi ut, terrenis cogitationibus calcatis, quasi succincti lumbos mentis totis animi affectibus, quasi plenis passibus tendatis ad caelum? Sectentur avari quasi talpae opes terrenas, ambient superbi quasi chameleontes auram honoris, gulosi quasi porci inhient eseis; vos vero cives, imo reges oculi a Deo scripti et destinati, longe ardentiori studio quaerite, et accinite, id est expediti, contendite ad regnum aeternum, ut contemptis omnibus mundi illecebris, opibus, malis, odiis, persecutionibus, speretis et assequamini gratiam, id est, gloriam istam revelandam in die judicii.

Nota primo: Lumbos succingimus ad quatuor usus: primo, ad iter; secundo, ad opus; tertio, ad bellum; quarto, ad ministerium. Unde S. Augustinus in *Psal. cxii*: « Succingi, inquit, est iter aggressuri; cingi, operis quippiam facturi; accingi, praeliaturi; praecingi, ministraturi. » Christiani haec omnia competunt; nam primo, quasi peregrini iter faciunt in caelum; secundo, quasi operarii opus Dei peragunt; tertio, quasi milites Christi praeliantur cum mundo, carne et demone; quarto, quasi famuli ministrant Christo: debent ergo esse succincti lumbos mentis, id est, debent esse mente et animo non impedito, sed prompto, libero et expedito ad quatuor jam exposita. Est primo, catachresis: lumborum enim succinctio facit hominem expeditum, ideoque eum significat. Secundo, est metaphora, eaque duplex, prior sumpta ex vestitu Judaeorum et veterum: hi enim praelongis vestibus et tunicis utebantur; unde opus, vel iter facturi eas succingebant. Hinc fidelibus in morte sibi occurrentis, ait Christus *Luc. xii*: « Sint lumbi vestri praecincti. » « Qui enim discinctus est, ait Haymo, ipsis suis vestimentis impeditur, ne libere ambulet; qui vero praecinctus est, quaquaversum discurrere potest. » Posterior, quod lumbos menti tribuit, quod significat Christianos mentem, sublati omnibus impedimentis, debere exhibere paratam, alacrem et acrem ad opus et iter hoc ingrediendum. Succingit ergo lumbos mentis, qui et mente errores, praesertim prava principia practica, ac noxia cogitationes et cupiditates pellit. Ita (Eumenius, Gagneis et Thomas Anglicus, qui pulchre ait hominem interiorem, id est animam, suo modo exteriori homini proportionari. Dicitur enim habere pedem, id est affectionem; oculum, id est rationem; manum, id est operationem; narem, id est discretionem; lumbos et renes, id est delectationes. Sic *Luc. xvi*, animarum Lazari et Epulonius spirales operationes per oculos, digitos, linguam et membra corporea significantur.

S. Petrus ergo per lumbos mentis, mentis vires, facultates, affectiones, amores et cupiditates intelligit, easque cingi et restringi jubet, ne libere fluant, et propositum in caelum ad Deum cursum remorentur. Secundo, ut expediti Deo ad evangelizandum, multa cum eo patiendum, et quilibet aliud vocanti respondere possint: « Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum, » *Psal. lvi*, vers. 8. Tertio, ut mens suis lumbis, id est, viribus et affectibus impere, eosque ad libitum evagari non sinat, sed regat et dirigat tum ad suam salutem, tum ad Dei obsequium et gloriam. Mens enim sibi suisque affectibus imperans, est regina plene lateque dominans, magis quam Rex vel Imperator orbis, juxta illud Horatii:

Latus reges avidum domando
Spiritus, quam si Libyam remotis
Gadibus jungas, et uterque Poenus
Serviat uni.

Talis ergo succingit lumbos mentis, quia omnibus mentis affectibus, amoribus et timoribus dominatur, ut eos stringere et laxare ad libitum possit, velut venator canem, aueps accipitrem.

Nota secundo: Cingulum primo, symbolum et causa est fortitudinis et constantiae: quocirca Gentilis cingulum dicebant Marti. Et Cicero oratori hoc dat praecipitum: "Atriorum cingulo latera cingat, ut ea ad dicendum sint firmiora et fortiora." Sic *Proverb.* xxxi, 17, de muliere forti dicitur: "Accinxit fortitudine lumbos suos, roboravit brachium suum." Et Deus dicitur "accinctus potentia," *Psalm.* lxxv, 7, aliosque praecingere. Unde David ait: "Praecinxisti me virtute ad bellum," *Psalm.* xvii, 13. Significat ergo Petrus Christianis non segnitè agendum, sed eos debere intendere animum, ac fortiter et constanter incumbere Christo, Christianismo, ac saluti et gloria aeternae, ad quam a Christo vocatur. Ita *Oecumenius*. Hinc apud Graecos *ἰσχυρὰ*, id est bene cinctus, idem est, ac fortis et strenuus. Contra vero discinctus apud Latinos sonat dissolutum et imbellem: quia summo duebatur probro, si militum ignavum juberet Imperator diem transigere discinctum, ait *Suetonius* in *Augusto*, cap. xxiv. Huc facit illud, *III Reg.* cap. xx, vers. 41: "Ne glorioretur accinctus aequè ut discinctus," id est pugnaturus, aequè ac jam a pugna quiescens, parta scilicet victoria.

Secundo, cingulum symbolum est castitatis, tum quia ipsum restringit lumbos, ac consequenter libidinem, quae in lumbis habet originem; tum quia castitatem tueri est actus magne fortitudinis. Hinc illud Christi: "Sint lumbi vestri praecincti," multi exponunt sic, *q. d.* Mortificate luxuriam, studete castitati. Ita S. Augustinus, hom. 23 in *Evangel.*; S. Basilius, in cap. xv *Isaiae*; S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, et alii. Sic et S. Petri verba hic exponunt nonnulli. Unde et sequitur: "Sobrii perfecte sperate," sobrietas enim est comes, imo mater castitatis. Ita Beda: "Succingit, inquit, lumbos mentis, qui hanc ab impura cogitatione restringit. Et qui mente et corpore castus Domini adventum exspectat, merito quando revelatur, sperat." Et S. Gregorius, *XXXII Moral.*, cap. 11: "Lumbos carnis, inquit, succingere, est luxuriam ab effectu refrænare; lumbos vero mentis succingere, est hanc etiam a cogitatione restringere." Et Petrus Chrysologus: "Cincti, inquit, castitatis balteo, quod est insigne militiae Christianae, fluxus carnis detronemus ignaviam, etc. Dominus lumbos nostros astringi jubet balteo castitatis, et totum carnis nostrae pendulum, fluidum, resolutum, constringi mandat continua zona virtutis, ut carne succincta ad Domini occursum liber, velox, expeditus nostrae mentis reddatur incessus."

Tertio, cingulum signum est animi honesti, modesti et compositi; qualis enim est homo exterior, puta vestis et vestitus, talis est et interior. Unde Sylla fuit notatus, quod male praecinctus incede-

ret, quasi id signum esset animi incompositi et intemperantis. Sic et de Julio Cesare adhuc puero omen fuit, "Syllae optimates admonentis, ut male praecinctum puerum caverent. Eum enim optimatam partibus exitio futurum: nam Caesari multos Marcos inesse," ait Suetonius in *Vita Julii Caesaris*, cap. 1 et xlv.

Quarto, cingulum signum est fidelitatis: conjuges enim cinguntur cingulo conjugali, ut moeantur mutuo servare fidem conjugalem.

Quinto, continentiae et mortificationis appetitum ergares saeculares et fluxas. Ita S. Augustinus, serm. 39 *De Verbis Domini*, et S. Gregorius, *XXXIV Moral.*, cap. xxxv. Lumbos et mamillas, inquit, succingit, "qui cunctos motabiliu cogitationum motus, per solius amoris vincula restringit," ut dicit cum Psalme: "Quid enim mihi est in coelo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum," *Psalm.* lxxxii, 25.

Queres, quo cingulo cingendi sunt lumbi mentis? Respondeo, veritate. Hoc enim veritatis cingulum assignat Paulus, *Ephes.* vi, 14. Vide ibi dicta: quibus adde expositionem S. Gregorii Nazianzeni, *orat.* 42: "Quero, inquit, quid lumbis, cum veritate commune sit, et quae Pauli mens fuerit cum diceret: State igitur succincti lumbos vestros in veritate; non forte quod speculatio concupiscentiam coerceat, nec aliorum ferri nati? Nec enim fieri potest, ut qui ejuspiam rei amore flagrat, parem ad alias voluptates vim habeat;" hoc est, ut explicat Nicetas: "Christi contemplatio lumbum nostrum et concupiscentiam restringit, eamque totam ad rerum divinarum amorem transfusam et derivatam diffundi ac dispergi non sinit." Christus enim est veritas, *I Joan.* cap. v, vers. 6. Oratio ergo et contemplatio Christi rerumque caelestium minuit et infringit concupiscentiam omnem quae in lumbis residet. Quocirca oratio est mater mortificationis, continentiae, castitatis. Et vicissim mortificatio orationem purificat et accendit. Idem Nazianzenus, *orat.* 40: "Quid lumbi, inquit, quid renes? sint lumbi vestri succincti, ac per continentiam restricti, sicut Israel olim ex legis praescripto pascha comedenti: nemo enim pure ac perfecte ex Aegypto excedit, nec exterminationem fugit, nisi haec domuerit ac frænauerit. Renes autem laudabilem inmutationem sentiant, vim totam cupiditatis ad Deum transferentes, ut dicere queamus: Domine, ante te omne desiderium meum; et: Diem hominis non concupisse. Vires enim spiritualium desideriorum nos esse convenit. Nam ita demum draconem illum, cujus vires maxime in umbilico et lumbis sitae sunt, oppresserimus, extincta videlicet eversaque ea potentia, quam in his partibus obtinet." Ratio est, quia anima in homine est una et eadem; quare cum illa sit limitata virtutis, si ipsa vira suam totam exeret et expendat in speculatione et amore rerum caelestium; non habet ultra quic-

quam quod expendat in amore et speculatione rerum carnalium. Unde videmus homines meditationi et orationi addictos, vix sentire stimulos carnis.

Ita noster B. Aloysius Gonzaga adeo orationi et meditationi perpetim erat intentus, ut nullam in ea mentis evagationem, vel distractionem sentiret, ac miraretur quod homo colloquens cum Deo in praesentia tantae majestatis distrahi, aliove mentem flectere posset; indeque eximium castitatis donum est assecutus, ut instar S. Thomae Aquinatis nullos impuros carnis animive motus sentiret, et ad eos videretur insensibilis, quasi angelus foret, non natura, sed virtute.

Sobrii. — Primo, *q. d.* Non ebrii, nec indulgentes vino, gulae et ventri. Nam "vina parant animos veneri," et vice versa, "sine Cerere et Baccho friget Venus." Unde S. Hieronymus, *epist.* 83 ad *Oecumenium*: "Vinolentia, ait, scurrarum est et comessatorum, venterque mero aestuans facile desumatur in libidinem." Vide dicta *Ephes.* v, 18, ad illud: "Nolite inebriari vino in quo est luxuria." Sicut enim ebrietas, venterque satur et plenus ineptus est ad iter, ad opus, ad praedium, ad obsequium: ita ad haec omnia paratus est sobrius, paratque sobrietas. Vere Origenes, hom. 3 in *Levit.*: "Sobrietas, inquit, omnium virtutum mater est, sicut e contrario ebrietas omnium vitiorum." Et mox: "In ebrietatis aegritudine corpus simul et anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne vitatur, omnia membra debilitat, pedem, manum, linguam resolvit, oculos tenebrat, mentem velat oblivio: ita ut hominem se esse nesciat, nec sentiat." Et S. Basilius, hom. 14: "Ebriorum animae vino submersae sunt." Et mox: "Mentis lumine per ebrietatem te privas, inter bestias ratione carens annumerari potes." Et S. Chrysostomus, hom. 38 in *Matth.*: "Diabolo, ait, nemo magis amicus est, quam qui deliciis et ebrietate maculatur, etc. Mox ebrium comparat possessore a demone: ebrius enim non videtur esse homo, sed demon incarnatus, ita furit, rixatur, pugnat, insanit. "Deliciis vacans, ait, nullo discrimine a daemoniaci separatur: impudens enim et furiosus pariter est; et demoniacum omnes miseremur, hunc vero aversamur: quia sponte furorem sibi affrahit; et os, oculos, nares et caetera sensuum instrumenta amarissimas voluptatis facit cloacas."

Secundo, *Oecumenius* et Syrus *sobrii* nectunt cum *perfecte*; quasi S. Petrus non semiplenam, qualis fuit Judaeorum, sed plenam et perfectam sobrietatem a Christianis requirat, quae mentem eorum faciat succinetam et paratam ad iter caeleste: plena autem sobrietas est abstinentia non tantum carnis, sed et mentis, puta continentia animique moderatio, qua cupiditatibus omnibus dominatur. De qua Seneca, *epistola* 39: "Magni animi, inquit, est magna contemnerè, ac mediocria male quam nimia: illa enim utilia vilialia-

que sunt, at haec, eo quo superfluent, nocent. Sic segetem nimia sternit ubertas, si rami onera franguntur, sic ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Idem animus quocumque erenit, quos nimia felicitas rumpit." Et Plutarchus, *De Virtute moral.*: "Temperatus animus, ait, est aequalis et pacatus, inferiore animae nostrae portione cum superiore consentiente admirabili quiete, ornatus et compositus, in quem intuentis dicas:

Conticiderant venti jam, et tranquillus sine vento Pontus erat, namque ipse Deus esedaverat undas:

vehementes, insanos rabidosque motus cupiditatum restinguente ratione, et quibus natura indiget, eos sibi consentientes obediensque reddente, ut nec rationem praecurrant, nec terga vertant, nec ordinem turbent, nec diffo non sint audientes; sed ut omnis motus quocumque velit ratio ducere, paratus sequi, seu lactens pullus cum aqua simul currat." Verum haec mystica est sobrietas, atque *sobrietas* aptius referas ad sequens *sperate*.

Tertio, Graecum *ἰσχυρὰ* verti potest *vigilantes*, uti vertit Vatablus et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*; unde et Syrus vertit, *ecclesiastici perfecte*. Sobrietas enim est mater vigilantiae, aequè ac ebrietas somni et ignaviae. Quocirca S. Petrus haec duo quasi individuos comites jungit cap. v, vers. 8, dicens: "Sobrii estote et vigilate." Vita enim fidelium est vigilia: excubare enim debent inter tot hostes, quibus undique cinguntur. Rursus Christi doctrina sublimis, aequè ac gratia et gloria, possit mentem vigilantem, attentam, acrem, studiosam, operosam.

PERFECTE (Glossa, Hugo, Dionysius et alii legunt *perfecti*, sed Graeca habent *τελειος*, id est *perfecte*: ita et Romana) SPERATE IN EAM, QUAE VOBIS OFFERTUR, GRATIAM. — Requirit S. Petrus a fidelibus non qualem qualem, sed perfectam spem, eamque innuit parari sobrietate: abstinentia enim a voluptatibus carnalibus facit nos sperare caelestes, ad easque capiendas et prelibandas mentem habilem, acrem et alacrem facit. Pro offertur graece est *προσφέρω*, quod S. Hieronymus et alii vertunt, *desertur*: quia scilicet Deus hanc gratiam non tantum promittit, sed et offert, deserit, et quasi in manum sinumque dat; ita tamen ut non cogat, sed liberum reliquit voluntati eam acceptare, vel respuerit, uti definit Concilium Tridentinum, sess. vi, cap. v.

Pro gratiam graece *χαρὰ*, alii legunt *χαρῆς*, id est *gaudium*. Ita Syrus; gratia enim hic licet proprie accipi possit, *q. d.* Sperate in fidem et gratiam, quod illa vos perducet ad salutem; melius tamen "gratiam" accipias pro gloria, hanc enim fideles et iusti sperant; et haec plenum affert gaudium, iuxta illud Christi: "Intra in gaudium Domini tui," *Matth.* xxv, 26. Haec etiam est gratia, quic licet ipsa sit merces honorum operum, tamen haec ortum habent a gratia. Unde *Rom.* vi, 23, dicitur: "Gratia Dei vita aeterna."

Hæc plena spes adegit et excitavit S. Petrum, S. Andream, Philippum et Simonem, ad exultanter ascendendum crucem, Jacobum et Paulum ad gladios et secures complectendum, S. Laurentium ad calcandam craticulam, Sebastianum ad sagittas, Stephanum ad lapides, Ignatium ad leonem, Clementem ad naufragium, Polycarpum ad ignem, Theclam ad serpentes, tauros, equuleos, omniaque genera tormentorum fortiter et alacriter superanda. Vere Tertullianus, lib. *De Resurrect. carnis* : « Fiducia Christianorum, inquit, resurrectio est mortuorum. »

Nota primo : Spes, cum sit virtus Theologica, pro objecto habet Deum, uti et fides et charitas : sperat ergo primario in Deum, non in creaturam qualis est gratia ; secundario tamen sperat quoque media quibus Deus nos ad se, quasi finem ultimum et beatum ducit, qualia sunt gratia, fides, charitas ceteraque virtutes. Sic fides credit multa de Christo, rebusque creatis, quatenus ea a Deo revelata sunt. Sic charitas amat non tantum Deum, sed et proximum propter Deum.

Nota secundo hebraismus : *sperare in gratiam*, id est, sperare gratiam, hoc est gloriam ; hæc enim est gratia consummata : sic credere in Deum, est credere Deum, et credere Deo.

Mystice, Turrianus noster, lib. III *Dogmat. Charact.*, per gratiam accipit Eucharistiam, quæ idem græce sonat quod bona gratia : quia ipsa gratiarum est summa, et gratia *εισαγωγική*, id est *substantialis* ; in ea enim Christus se et suam substantiam, puta totam deitatem et humanitatem, quasi eximium donum et gratiam nobis impertit, ac proinde proprie speramus in hanc gratiam, quia speramus in Christum, qui realiter præsens est in Eucharistia, imo est ipsamet Eucharistia et gratiarum gratia.

IN REVELATIONEM. — Ita Romana, *q. d.* Sperate hanc gratiam, id est gloriam, usque in diem revelationis Christi, donec scilicet veniat dies iudicii : tunc enim a Christo iudice illa, quasi merces laborum et patientiæ vobis dabitur. Aut sperate in revelationem Iesu Christi, id est, in Iesum Christum, quod in revelatione suæ gloriæ et potestatis iudicariæ, puta in die iudicii, hanc gratiam, id est gloriam, vobis consignabit. Aut sperate in diem revelationis Christi, quia ille dies vobis hanc gratiam afferet. Græca habent *ἀποκαλύψαι*, id est, *in revelatione*, *q. d.* Sperate in hanc gratiam nunc, quando ea per meam et Apostolorum predicationem vobis revelatur. Aut potius, *q. d.* Sperate hanc gratiam vobis datam iri in revelatione Christi, puta in die iudicii.

Nota : *Te revelationem* significat nos hanc vitam agere in fide, id est, in ænigmatate et obscuritate, quæ res a nobis creditæ et speratæ non apparent, non cernuntur, sed quasi arcane et absconditæ sunt apud Deum : nam hæc omnes eorumque dignitas et majestas revelabitur in die iudicii, ut tunc facie ad faciem eas contemplerur, iisque

fruemur. Sic Paulus ait : « Mortui estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria, » *Coloss. ut.*, 3. Vide ibi dicta.

14. QUASI FILII OBIEDIENTIÆ. — Hæc pendent a præcedentibus, *q. d.* State succineti lumbos, id est expediti et constantes, ac sobrii sperate futuram gloriam, uti decet filios obedientiæ, id est, obediētes præceptis Christi, meis et Apostolorum, quales vos estis. Decet enim filios obedire parentibus. S. Petrus ergo requirit a fidelibus obedientiam, non qualem qualem, sed filialem ex filiali amore et reverentia. Rursum « filii obedientiæ » vocantur dediti et plane addicti obedientiæ, ut ex ea quasi matre progeniti, planeque obedientiæ indolem et naturam hausisse et imbibisse videantur. Insuper « filii obedientiæ, » quasi devoti et consecrati obedientiæ ; quomodo Religiosi vocantur filii obedientiæ, quia ei se devoverunt, ejusque votum Deo nuncupant. Et tales fuere primi Christiani, nimirum obedientissimi Christo et Apostolis, adeoque votum vel professionem obedientiæ Apostolis ediderunt, uti ostendit *Actor. v. 1*. Sic vocantur filii perditionis, incredulitatis, diffidentiae, id est, plane perditii, increduli, diffidentes. Item filii iræ, mortis, gehennæ, id est, addicti vindictæ, morti et gehennæ.

Moraliter significat S. Petrus Christianos debere esse obedientissimos quasi filios obedientiæ, filios Christi et primorum Christianorum, qui fuerunt obedientissimi. Christus enim « factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, » *Philipp. cap. II. 8*. Item quasi fratres angelorum : angeli enim sunt « potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum ejus, » *Psal. cii. 20*. Hinc alati pinguntur et ignei, quia celerrime et efficacissime Dei jussa exequentur, juxta illud : « Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis, » *Psal. ciii. 4*.

NON CONFIGURATI PRIORIBUS IGNORANTIE VESTRE DESIDERIIS. — Ostendit qualem obedientiam a fidelibus quasi filiis requirat, scilicet non fidei tantum, ut credant in Christum, ut volent hæretici ; sed operum quoque, ut non secentur pristina desideria et cupiditates, quæ sectati sunt in gentilismo, sed studeant sanctitati, ut in omni conversatione sancti sint. Unde Syrus verit, *non communicetis amplius concupiscentiis primis, quibus concupiscentiis sine scientia*. Nota *configurati*, id est conformati : qui enim sequitur cupiditates, iis se conformat et configurat, ut eorum formam et figuram induere videatur. Vides aurum ? vides formam, mores et gestus ebrietas. Vides gulosum ? vides figuram, hiatum et voracitatem gulae et veneris. Vides ambitiosum ? vides figuram, tumorem et gestus ambitionis. Ex adverso qui se configurat et conformat Christo ejusque

virtutibus, ipsius formam, mores et actus induunt. Sicut enim charta prælo appressa, et configurata laminæ in qua incisa et sculpta est effigies Christi, illi configuratur, ejusque imaginem induit, ut referat et exprimat Christi formam et habitum : ita prorsus qui Christo quasi normæ, regulæ et exemplari mentem et voluntatem plane applicat, ei se configurat, ejusque formam, mores et virtutes in se exprimit. Hoc est quod jubet Paulus, *Ephes. iv. 22* : « Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. » Pro quo S. Petrus ait : « ignorantia, » ut significet eos in gentilismo fuisse in profunda caligine et nocte infidelitatis, gula, libidinis, superbiæ, etc., quæ honesta, recta et pulchra putabant Gentiles, adeoque iis gloriabantur : jam vero per Christianismum tractos esse ad clarum diem et lucem fidei, cognitionis Dei, sobrietatis, castitatis, omnique virtutis. Subdit S. Paulus : « Renovamini autem spiritu mentis vestræ ; et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis. » *ide ibi dicta*.

15. SED SECUNDUM EUM QUI VOCAVIT VOS (ad fidem, gratiam et salutem) SANCTUM (Deum et Christum, qui est « Sanctus sanctorum et justitia sempiterna, » *Daniel. ix. 24*), ET IPSI IN OMNI CONVERSATIONE SANCTI SINTIS. — Vetus unius septem Sapientum dictum fuit : « Sequere Deum ; » vetustius Dei per Mosem : « Sancti eritis, quia ego sanctus sum, » *Levit. xi. 45*. Recentius, sed plenius est Christi : « Estote ergo perfecti, sicut et Pater vester celestis perfectus est, » *Matth. v. 48* ; et Pauli, *Ephes. v. 1* : « Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi. »

Porro sanctitatem opponit desideris, id est concupiscentiis ; quo significat sanctitatem consistere in puritate, quæ acquiritur fugiendo et mortificando carnales et terrenas cupiditates, ut sicut Deus sanctus, id est, segregatus est a terra terræque fecibus, ita pariter sit et fidelis sanctus. Unde Origenes, *hom. 11 in Levit.* : « Sanctus, inquit, græce dicitur *ἅγιος*, quod eum quasi extra terram esse significat ; quoniamque enim se consecraverit Deo, merito extra terram et extra mundum esse videbitur. » Clare vero S. Dionysius, *cap. xii De Divin. Nomin.* : « Sanctitas, ait, est ab omni scelere libera, perfectaque ac omni ex parte incontaminata puritas : quæ ita in Deo eminet, ut merito Sanctus sanctorum nuncupetur, et celeberrimo illo hymno trisagio a beatis mentibus in cælo celebratur. » Et S. Basilius, *De Spiritu Sancto*, *cap. ix* : « Anima, inquit, purgata a probro quod eam per malitiam contaminarat, et ad nativam pulchritudinem reversa, ac veluti imagine regia veterem formam puritatis reddens, hoc uno demum modo potest ad Paracletum propinquare. Ille vero veluti sol purum nactus oculum, ostendit tibi in seipso imaginem illius, qui videri non potest. » Et mox : « *Hæc* (Parac-

lus) eis qui a tumultu cupiditatum purgati sunt illucescens, per communionem quam cum ipso habent, spiritalis reddit. Et sicut corpora illustrata perlicidaque, contacta radio solis, fiunt et ipsa supra modum splendida, et altum fulgorem ex sese profundunt : sic et animæ spiritus afflatae, ac spiritu illustratae fide et ipso spiritali, et in alios gratiam emittunt. »

Porro S. Petrus plenam et universalem a fidelibus sanctitatem requirit ; ait enim : « In omni conversatione sancti sitis. » Aliqui enim in templo videntur angeli, sed in domo sunt diaboli. Requirit ergo continuum exercitium non unius, sed omnium virtutum, utque earum habitus solidos et intensos sibi comparent. Habitus enim virtuti dat non solum facilitatem, sed et constantiam, ut ea præditus contra quaslibet tentationes sibi similis, fortis firmusque consistat, ac virtutem in omni conversatione exerat, ex eaque omnia agenda agat. Sensus ergo est, *q. d.* Omnis conversatio vestra, o Christiani, in gentilismo fuit impura, maculata, et saepe bestialis. Nulli enim vestrum in templo fuere superstitiosi, in curia contentiosi, in foro ambitiosi, in platea contumeliosi, in officina fraudulentii, in agro rapaces, in domo rixiosi ; multi in mensa fuere lupi, in cubiculo vulpes, in opere asini, domi pavones, foris accipitres, in lecto porci, in tribunali tigrides, in circulis canes, in plateis leones. At nunc in Christianismo oportet, ut omnis conversatio vestra in agendo, loquendo, ambulando, comendo, studendo, disputando, dormiendo, operando, regendo, etc., sit pura, Christiana, sancta, angelica ; ut in templo sitis ardentis in oratione ut Seraphini ; in schola et cubiculo speculantes ut Cherubini ; in iudicio placidi et æqui ut Throni ; in cupiditatibus frenandis excolis ut Dominationes ; in regimine prudentes ut Principatus ; in tentatione mundi calcanda generosi ut Potestates ; in luctu cum dæmone fortes ut Virtutes ; in officio et opere publico fideles ut Archangeli ; in mensa, platea, foro, lecto, etc., honesti, pudici, compositi, sancti ut Angeli. Vide S. Bernardum, tract. *De modo bene vivendi*, ad sororem, ubi ostendit qualis debeat ejus esse conversatio in templo, cubiculo, mensa, colloquio, lectione, somno, etc.

Id præstiterunt primi Christiani, qui proinde proprio nomine vulgo vocabantur Sancti, uti passim eos vocat S. Paulus. Audi S. Justinum, philosophum et martyrem, Christianorum sui ævi, id est, anno Christi 150, vitam et mores graphice depingentem, *epist. ad Diognetum*, 1 : « Patrias, inquit, habitant proprias, sed tanquam inquilini. Omnium particeps sunt, ut cives ; et omnia patiuntur, ut peregrini. Omnis peregrina regio patria eorum est, et omnis patria est peregrina. Uxores ducunt ut alii omnes ; et liberos procreant, sed non abijciunt fetus. Mensam communem appointunt, sed non impuris communem. In carne sunt ; sed non secundum carnem vivunt.